

INTELLIGENTSED SÜSTEEMID JA NEID VAJAVAD VALDKONNAD

Tuletame meelde

- **Teadmine** on iga selline järjestatud paar, milles esimene paarilistest on teise paarilise tähiseks ja samas teine on esimese tähenduseks **ehk**
- Järjestatud paar $\langle X, Y \rangle$ on **teadmine**, kui X ja Y on teineteisega tähiseks-tähenduseks olemise seoses, mida väljendab kirjutis $X \int Y$ **ehk** kirjutis $\langle X, Y \rangle \in \int$
- Teadmine $\langle X, Y \rangle$ on **mittetriviaalne teadmine**, kui $X \neq Y$

Tuletame meelde

- *Teadmistega opereerimise* all mõistame niisuguste operatsioonide teostamist, mille operandide või resultaaside hulgas figureerivad teadmised, sh näiteks
- *teadmiste moodustamine*
- *teadmistes esinevate tähiste või tähenduste või neis esinevate komponentide väljaeraldamine nende seostamiseks vajalike tähiste või tähendustega*
- *teadmiste assotsieerimine tähiste või tähenduste või neis esinevate komponentide abil*
- *teadmiste hulkade või lausa teadmiste süsteemide moodustamine*
- *teadmiste kaotamine*
- ... ..

Tuletame meelde

Süsteem on intelligentne **ehk** evib
intellekti, kui ta on suuteline
opereerima mittetriviaalsete
teadmistega

Tõsiasi on, et

- Valdkondi, milles toimetulek eeldab suutlikkust opereerida teadmistega, on tunduvalt enam, kui neid suudaks esitada üks või üksteist slaidi
- Seetõttu tuleb paratamatult valida, milliseid valdkondi saame etteantud piiride või mahtude juures esile tuua ja millistest valdkondadest ka veidi enam kõnelda
- Üks, võib-olla pisut ootamatu võimalus, on lähtumine USA õhujõudude peateaduri ametkonnast pärinevast dokumendist:

- **Report on Technology Horizons**

A Vision for Air Force Science & Technology

During 2010-2030

USA Õhujõudude peateadur aastal 2010

Werner J.A. Dahm

Chief Scientist of the U.S. Air Force

US Õhujõudude põhiülesannetest (Air Force Core Functions) tulenevad potentsiaalsed võimekusvaldkonnad (Potential Capability Areas (PCAs))

PCA1: Inherently Intrusion-Resilient Cyber Systems

PCA2: Automated Cyber Vulnerability Assessments and Reactions

PCA3: Decision-Quality Prediction of Behavior

PCA4: Augmentation of Human Performance

PCA5: Advanced Constructive Discovery & Training Environments

PCA6: Trusted, Adaptive, Flexibly-Autonomous Systems

... ..

PCA29: Persistent Space Situational Awareness

PCA30: Improved Orbital Conjunction Prediction

Potentsiaalseid võimekusvaldkondi toetavad tehnoloogia võtmealad (Key Technology Areas Supporting Potential Capability Areas). Näide 1.

Key Technology Areas Supporting PCA1 (Inherently Intrusion-Resilient Cyber Systems):

- ... ..
- Autonomous systems
- Autonomous reasoning
- Resilient autonomy
- Collaborative/cooperative control
- Decision support tools
- Automated software generation
- ... ..
- Automated reasoning and learning

Potentsiaalseid võimekusvaldkondi toetavad tehnoloogia võtmealad (Key Technology Areas Supporting Potential Capability Areas). Näide 2.

Key Technology Areas Supporting PCA2 (Inherently Intrusion-Resilient Cyber Systems):

- ... ..
- Autonomous systems
- Autonomous reasoning and learning
- Resilient autonomy
- Collaborative/cooperative control
- ... ..
- Decision support tools
- Information fusion and understanding
- ... ..
- Human behavior modeling... ..

Potentsiaalseid võimekusvaldkondi toetavad tehnoloogia võtmealad (Key Technology Areas Supporting Potential Capability Areas). Näide 3.

Key Technology Areas Supporting PCA3 (Decision-Quality Prediction of Behavior):

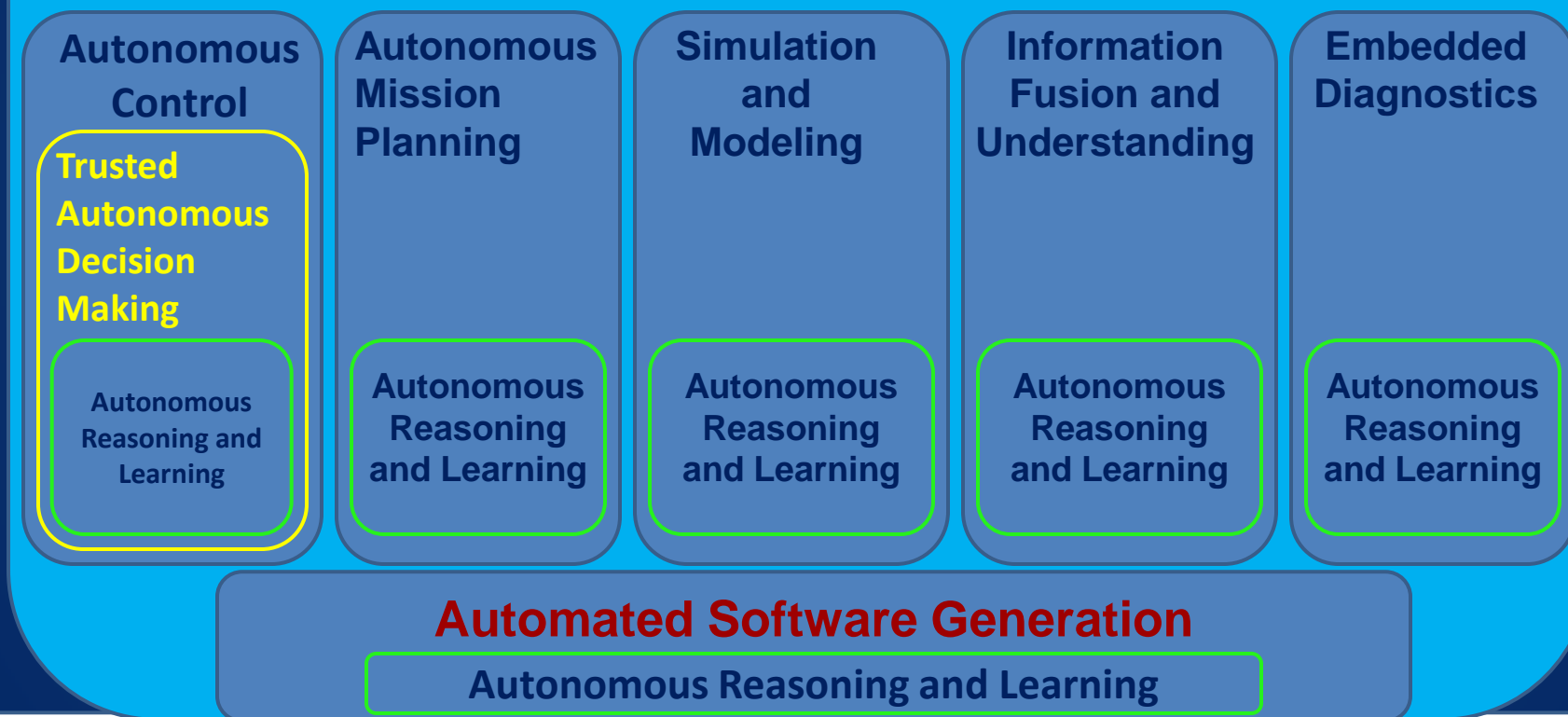
- ... ..
- Autonomous systems
- Autonomous reasoning and learning
- Resilient autonomy
- Collaborative/cooperative control ... ..
- Decision support tools
- ... ..
- Information fusion and understanding
- ... ..
- Human behavior modeling ... ..
....

potentsiaalseid võimekusvaldkondi toetavad tehnoloogia võtmealad (+ nimetamise korrad)

➤ Autonomous Systems	20
➤ Autonomous Control	13
➤ Trusted Autonomous Decision Making Systems	13
➤ Autonomous Mission Planning	13
➤ Simulation and Modeling	20
➤ Embedded Diagnostics	17
➤ Autonomous Reasoning and Learning	13
➤ Information Fusion and Understanding	13
➤ Automated Software Generation	4

Tuletused (I): Intelligentsete süsteemidega seostuvate ja potentsiaalseid võimekusvaldkondi toetavate tehnoloogia võtmealade “topograafia”

Trusted Autonomous Systems

Tuletused (II): Intelligentsete süsteemidega seostuvate ning potentsiaalseid võimekusvaldkondi toetavate tehnoloogiate võtmealade neli tugisammast

- **Vahendid situatsioonide kirjeldamiseks** (sh sobivad individ-, predikaat- ja loogikasümbolid ning nendest võimalikult selgel ja rangel viisil koostatud tekstid)
- **Vahendid arutlemiseks** (sh n-ö reeglipärased üleminekusammud, mille abil saab liikuda lähtudes sellest, mis juba põhjendatud, järgmise, jälle põhjendatuks loetava juurde)
- **Vahendid tõepärasuse tuvastamiseks** (sh tõepärasust väljendavad hinnangud, selgelt esile toodud ja piiritletud asjad, millele neid hinnanguid omistada ja selge hindamisprotseduur)
- **Vahendid eelneva teostamiseks vajalike konstruktsioonide** (sh eeskirjad, protseduurid, algoritmid, programmid) **loomiseks**

Tuletused (II.I): Intelligentsete süsteemidega seostuvate ning potentsiaalseid võimekusvaldkondi toetavate tehnoloogiate võtmealade esimese tugisamba küsimused

- Mis asjadega on meil tegemist
- Kas meie tähelepanu nõudvatel asjadel on omadusi, mida peaks silmas pidama
- Kas meie tähelepanu nõudvate asjade vahel on seoseid, mida tuleks esile tuua
- Neile küsimustele aitavad vastuseid leida näiteks **hulgateooria** ning **algebraaliste süsteemide teooria vahendid**

Tuletused (II.II): Intelligentsete süsteemidega seostuvate ning potentsiaalseid võimekusvaldkondi toetavate tehnoloogiate võtmealade teise tugisamba küsimused

- Mis on see, milleni me arutluste abil jõuda soovime
- Mis on see, millest lähtudes, me arutlusi “üles ehitame”
- Mille abil ja kuidas toimub arutluste “üles ehitamine”
- Kuidas veenduda vastavate vahendite usaldusvääruses?
- Neile küsimustele aitavad vastuseid leida näiteks **tõestuste teooria vahendid**

Tuletused (II.III): Intelligentsete süsteemidega seostuvate ning potentsiaalseid võimekusvaldkondi toetavate tehnoloogiate võtmealade kolmanda tugisamba küsimused

- Mis on see, mille tõepärasuses soovime veenduda
- Mis on see, mida kasutame tõepärasuse hinnanguna
- Mille abil ja kuidas toimub tõepärasust väljendava hinnangu andmine sellele, mille tõepärasust hinnata soovime
- Neile küsimustele aitavad vastuseid leida näiteks **(algebraaliste) mudelite teooria vahendid**

Tuletused (II.IV): Intelligentsete süsteemidega seostuvate ning potentsiaalseid võimekusvaldkondi toetavate tehnoloogiate võtmealade neljanda tugisamba küsimused

- Kuidas jõuda mingit kindlat ülesehitust omavate asjade ülesehituse jälile?
- Mille abil ja kuidas toimub ülesehitust omavate asjade **ülesehitamine**?
- Neile küsimustele aitavad vastuseid leida näiteks **konstruktsioonide teooria, deduktiivsete süsteemide teooria, algoritmide teooria ning programmide sünteesi valdkonna vahendid**

Veelkord usaldusväärsetest autonoomsetest süsteemidest

Autonoomsuse ehk võimekuse ise toime tulemiseks annavad süsteemile võimekus ise

- hankida teadmisi olukorrast enda sees ja enda ümber, varustades vajalike tähistega vastavaid asju nende omadusi ja asjadevahelisi seoseid ning leides ka tähendusi nt kirjeldustele
- kirjeldada olukordi enda sees ja enda ümber
- hinnata teadmiste ja kirjelduste paikapidavust
- tekitada teadmisi ja järeldusi olemasoleva ja saabuva kohta
- hinnata saadud teadmiste, järelduste ja nendeni jõudmise viiside usaldusväärsust
- modelleerida ja planeerida oma tegevusi ja arenguid
- õppida sellest, mis olnud ja sellest, mis olemas
- luua eelnimetatud asjade saavutamiseks vajalikud ja sobivad konstruktsioonid ja nende rakendamise viisid

Ja mida oleme selle kursuse vältel püüdnud tundma õppida?

- seda, kuidas kirjeldada olukordi teadmiste, hulgateooria ning algebraliste süsteemide teooria valemite abil
- seda, kuidas hinnata kirjelduste paikapidavust valemite interpreteerimise abil
- seda, kuidas tekitada teadmisi ja järeldusi olemasoleva ja saabuva kohta loogiliste tuletussammude abil
- seda, kuidas hinnata saadud teadmiste, järelduste ja nendeni jõudmise viiside usaldusväärsust, kontrollides tuletussammude korrektsust
- seda, kuidas modelleerida olukordi, planeerida tegevusi ja arenguid, tuginedes sarnasuse tuvastamisele
- seda, kuidas luua eelnimetatud asjade saavutamiseks vajalikud ja sobivad konstruktsioonid ja kuidas konstruktsioone kasutada